

Vic Nees (1936-2013)

Tussen 2004 en 2018 interviewde Simon De Rijcke voor het tijdschrift Ambrozijn enkele tientallen componisten uit Vlaanderen. Hij sprak met hen over hun opleiding en carrière, hun drijfveren en bekommernissen, hun oeuvre en esthetiek. De reeks omspannt bijna drie generaties: de jongste geïnterviewde in het rijtje was Luc Brewaeys (1959-2015), de oudste August Verbesselt (1919-2012).

De interviews bieden een kleurrijk perspectief op een bewogen (muziek)historische periode, van de late jaren 1930 over de oorlogsjaren heen tot het prille begin van dit millennium. Doorheen die verhalen worden verbanden tussen verschillende generaties zichtbaar en krijgt de lezer een uniek en persoonlijk inzicht – een blik van op de eerste rij, zeg maar – in de gebeurtenissen, concerten, lessen, vriendschappen en toevalligheden, die mee bepalend geweest zijn voor de nieuwe muziek in ons land.

Als primaire informatiebron zijn deze interviews relatief moeilijk te vinden. Op initiatief van Raoul De Smet en in samenwerking met Kulturele Kring Ambrozijn vzw maakt MATRIX ze daarom beschikbaar via haar website. Waar mogelijk zijn de teksten toegevoegd aan de overeenkomstige componistenfiches. Gebundeld zijn ze terug te vinden via deze link. Musicoloog Yves Knockaert schreef er een inleidend artikel bij.

Onderstaand interview verscheen oorspronkelijk in
Artistiek Tijdschrift Ambrozijn, jg. 24 nr. 4 januari 2007, p. 29-36

www.matrix-new-music.be/publicaties
www.ambrozijn-vzw.be

Vic Nees

Dit interview werd afgenomen per e-mail.

Op 8 maart 2006 vierde Vic Nees zijn 70ste verjaardag. In de voorbije tijd werd hij als componist en dirigent van het VRT-omroepkoor verscheidene keren in de bloemetjes gezet en onderscheiden. Nu de drukte wat geluwd is, lijkt het mij gepast om de feesteling nog voor hij 71 wordt enkele vragen te stellen over de 'andere' Vic Nees.

Mijnheer Nees, ik wilde u in eerste instantie danken voor de bereidwilligheid waarmee u me dit interview nog voor het einde van het jaar wilde toestaan. Ik zal dan maar meteen in huis vallen met mijn eerste vraag: als zoon van Staf Nees zal u wellicht van in de wieg klassieke muziek gehoord hebben. Weet u nog wat uw eerste bewuste reactie daarop was?

Dat er thuis uitsluitend klassieke muziek te horen was, geloof ik niet. De radio bestond ook toen al en die bracht beslist niet de hele dag klassieke muziek. De stemmen van Tino Rossi en Rina Ketty hebben wel eens door de huiskamer geklonken, maar de muziek die ik meestal hoorde, kwam van de beiaard, het orgel of de piano. Klassieke muziek was bijgevolg geassocieerd met toetsen en pedalen. En met mijn vader. Hij componeerde aan de vleugel in zijn bureau of

oefende het beiaard- en orgelrepertoire naast de woonkamer, op zijn oude piano met aangehangen pedaal. De beiaard hing op perfecte gehoorafstand van ons huis en het orgel van de Hanswijkkerk was mij van in mijn prille jeugd vertrouwd. Mijn initiatie in de klassieke muziek was dus veelomvattend maar eenzijdig. De beiaard heeft op mij geen blijvende invloed uitgeoefend. Dat mijn vader ook koordirigent was, heb ik wat later ontdekt, toen ik mee naar zijn repetities en concerten mocht. Blijkbaar heeft dat facet meer indruk gemaakt dan alle Vlaamse klokkenspellen samen. Ik heb ook nooit voor beiaard gecomponeerd. In mijn koorwerk *Gloria Patri* heb ik als een symbolisch gebaar slechts één enkele klok gebruikt.

Waar woonde het gezin in 1936 toen u werd geboren? En waren er nog andere kinderen?

Ik ben geboren in Mechelen, in de Begijnenstraat, vlak onder de Sint-Romboutstoren. In de veronderstelling dat die toren ooit in onze richting zou zijn neergestort, zou hij nog net ons huis bedolven hebben. Na de oorlog werd er een rechtstreekse telefoonverbinding gelegd tussen het huis en de speelcabine op de toren. Wanneer er dan studenten oefenden, gaf mijn vader les via de telefoon. Ons huis was een perfecte luisterplaats. Dat huis is inmiddels vervangen door een bescheiden appartementsgebouw. Niets herinnert eraan dat mijn vader daar van 1927 tot aan zijn dood in 1965 heeft gewoond. Het huis was het centrum van het spinnenweb vanwaar hij zijn vier vaste richtingen uitging: te voet, naar de toren of naar de Beiaardschool, per fiets, naar de Hanswijkkerk of naar het Lemmensinstituut. Het was ook het huis waar tekenaar en kunstschilder Alfred Ost op bezoek kwam, of Jef van Hoof, Marinus de Jong en Arthur Meulemans. Ik was dus als kleuter al getuige van het traditionele Vlaamse cultuurleven. Het maakte weinig indruk op mijn oudere zus, maar des te meer op mij. Ik was van plan om in het spoor te lopen van die grote namen. Ik maakte zelf liedjes op de piano voor ik behoorlijk kon lezen.

Uw zus had geen interesse voor muziek?

Misschien wel, maar ik ben de enige die het muzikale talent heeft geërfd.

Waren er in de wijde familie nog andere personen die muzikaal actief waren?

Ik herinner mij dat tijdens de periode waarin Antwerpen geteisterd werd door de vliegende bommen, mijn tante Mie bij ons kwam wonen. Maria Nees had in de jaren 1920 een paar Wagnerrollen gezongen in de Vlaamse Opera. Zij gaf les aan de muziekcademies van Lier en Lokeren. Een Wagnersopraan! Zie je, weer dat massieve, dat pathetische waarvoor ook mijn vader gevoelig was. Haar man, Victor van Hemel, was violist aan de Opera en schreef vulgariserende muziekgeschiedenisboekjes die nogal wat succes kenden. Met hem voelde ik mij meer verwant. Hij bracht in die dagen vrienden mee met wie hij samen strijkkwartetten speelde in onze huiskamer. Het zijn de enige keren dat ik in ons huis kamermuziek heb gehoord. Mijn vader had daar zelf weinig affiniteit mee. Toen ook de stad Mechelen haar deel van de V1's begon te krijgen, verdween de kamermuziek uit mijn omgeving en duizenden kilo's brons galmden weer als vanouds.

U bent bekend als componist van vele werken voor stem. Werd er bij u thuis veel gezongen? Was uw moeder misschien het grote voorbeeld?

Wie mijn vader heeft gekend, meent in mij onmiddellijk de gelijkenis waar te nemen. Een paar karakteristieken kun je inderdaad niet loochenen. Wie mijn moeder heeft gekend, ziet echter veel meer gelijkenissen. Als er bij ons iemand zong, was het mijn moeder. Mijn vader zong alleen gregoriaans, zittend aan zijn orgel in de kerk. Een sonore bas die volgens onze huidige normen beter bij Wagner dan bij het gregoriaans paste. Mijn moeder had geen muziek gestudeerd, maar zij kwam uit een zingende familie. Zij zong in het Edgar Tinelkoor van mijn vader en beschikte over een natuurlijke sopraanstem. Haar lievelingslied was de *Serenade van Milenka* van Jan Blockx: "Straal der zonne, hemelsche bronne...". Mijn vader wou dat wel eens aan de piano begeleiden. Dat deed hij ook voor zijn eigen lied *Merel, merel, blijde vogel* Overigens moest mijn moeder vrede nemen met a-capellagezang. Als ik mij niet vergis, sloop er ook al eens een Frans deuntje tussen, misschien wel een van Rina Ketty. Ik heb mijn vader nooit een negatieve opmerking horen maken over dat soort lichte muziek. Hij zou het trouwens moeilijk hebben gehad met de verklaring waarom *La mer* van Charles Trenet licht was en *Hemelhuis* van Emiel Hullebroeck ernstig.

Wij zongen thuis alle gangbare kerst- en kinderliederen, van *Nu zijt welkome tot Klein, klein kleuterke*. Maar ook *Het groetend*

kindje van August De Boeck en het toenmaals populaire *Meilied der kinderen* van mijn vader. Ik zocht op de piano stilaan zelf de akkoorden die bij die melodieën pasten. Later begeleidde ik mijn moeder in mijn eerste eigen liedje, *Mei*, het jaar waarop ik mijn plechtige communie vierde. Maar dat was al na de oorlog. Toen ik veertien was, is ze overleden, nog geen vijftig jaar oud.

Wat herinnert u zich nog van die oorlogsjaren?

Ik was acht jaar toen Mechelen bevrijd werd. Vanzelfsprekend herinner ik mij veel van die beklijvende gebeurtenissen. Zo was ik op 19 april 1944 's namiddags gaan spelen bij mijn kameraad Raymond Schroyens toen het eerste bombardement op Mechelen begon. Ik ben vierhonderd meter naar huis gerend en kwam er met de schrik van af. Het nacht bombardement van 1 mei duurde veel langer en was angstwekkender. Angst was toen alledaags. Zo kwamen er eens drie Duitse officieren bij ons aanbellen. Mijn vader sprak geen Duits, maar begreep dat hij voor hen beiaard moest spelen. Hij zette een 78-toerenplaat op van Jef Denijn, toonde een foto van een beiaardklavier en gaf een demonstratie van de speelwijze. Dat bleek goddank te volstaan. Weg de officieren, weg de angst. Toen de geallieerden Mechelen bereikten en de Duitsers de stad verlieten, kwamen enkele leden van de Witte Brigade met mitraillettes in de aanslag mijn vader opeisen. Hij moest zo vlug mogelijk op de beiaard de *Brabançonne* gaan spelen en ik mocht mee naar boven, geflankeerd door gewapende bodyguards. Van op de toren heb ik toen het Duitse leger zien wegtrekken langs Nekkerspoel terwijl de geallieerden langs de Brusselpoort langzaam de stad binnenkwamen. Er werd geen schot gelost.

Waar ging u toen naar school?

Ik zat op de lagere afdeling van het Sint-Romboutscollege. Met dat beiaardverhaal had ik voor een keer succes bij mijn klasgenoten.

Ik veronderstel dat u ook op het Sint-Romboutscollege de Grieks-Latijnse hebt gevolgd? Ging u toen ook gelijktijdig naar de muziekschool?

Als leerling aan het Sint-Romboutscollege was ik vanzelfsprekend lid van het Sint-Romboutskoor, toen nog gedirigeerd door Jules Van Nuffel. Ik zong uitsluitend mee tijdens de uitvoeringen, want tijdens

de afzonderlijke repetities zat ik aan het harmonium. Zo heb ik leren a prima vista spelen: partituren van Robert Herberigs, Joseph Jongen en Jaap Vranken zowel als polyfone missen van De Monte, Lassus en Palestrina.

U bent dus niet naar een muziekschool geweest?

Koorbegeleiding was niet mijn enige praktische leerschool. Toen ik elf was, brak mijn vader zijn rechterarm. In de Hanswijkkerk mocht ik hem aan het orgel vervangen. Daar leerde ik gregoriaans harmoniseren en transponeren. Zonder schoolse opleiding, zonder andere hulp dan wat terloopse opmerkingen van mijn vader had ik blijkbaar spelenderwijs een zekere vaardigheid verworven in praktische harmonie. Ik keek alles van hem af en imiteerde zijn werkwijze. Daarbuiten kreeg ik slechts pianoles op het college van Willy Van Innis en omstreeks mijn vijftiende enige maanden van Marinus de Jong. Ik heb bijgevolg muziek geleerd zonder ooit als kind muziekschool te hebben gevolgd. Mijn hele Grieks-Latijnse humaniora lang bleef ik als begeleider en organist met het Sint-Romboutskoor verbonden. Nochtans hadden mijn muzikale bezigheden inmiddels ernstige concurrentie gekregen van mijn literaire interesse.

Was u daar ook bij een jeugdbeweging?

Ik was lid van Saruca (Sancti Rumoldi Cantores), de jeugdbeweging van het Sint-Romboutskoor waarvan de leden op straat niet mochten ... zingen. Dus geen klassieke jeugdbeweging.

Na uw humaniora ging u, zoals u aan de telefoon al zei, om u af te zetten tegen uw vader, naar Leuven rechten studeren.

Nog geen twee jaar na het overlijden van mijn moeder trouwde mijn vader met een weduwe. Mijn oudere zus was thuis weg en ik kreeg daarenboven drie nieuwe, jongere zussen in de plaats. Voor een jongen op het hoogtepunt van de puberteit geen gemakkelijke situatie. Ik ging toen zowat een dubbel leven leiden: een introvert maar bijzonder creatief bestaan als dilettant in de kunst, en een uiterlijk leven gestoeld op een wankele modus vivendi. Het was de periode van de Vijftigers. Ik verslond hun gedichten en schreef er zelf tientallen. Ik las Daisne en Lampo, woonde stiekem lezingen bij van Gilliams en Jonckheere, zelfs van Walravens en Boon, die op het college zeker verboden waren. Zo ging ik een nieuwe wereld

binnen die mij meer fascineerde dan de muzikale wereld waarmee ik al lang vertrouwd was. De gestoorde relatie met mijn vader zal er ongetwijfeld toe hebben bijgedragen dat ik weigerde professionele muziekstudies aan te vatten. Ik wou niet dezelfde richting uit als hij. Mijn ambitie was veeleer iets in de literatuur te worden. Ik schreef mij in voor de eerste kandidatuur Wijsbegeerte en Letteren en daar heb ik nooit spijt van gehad. Ik kreeg er een overzicht van de geschiedenis en een introductie in de filosofie en de Europese letterkunde. Maar tijdens dat jaar beschikten de studentenclubs vooral over een pianist die op alle thé dansants speelde en soms het universiteitskoor begeleidde. Het bloed kroop waar het niet kon gaan. Logischerwijze zat ik al het volgende schooljaar op het Antwerpse Conservatorium voor de cursus muziekpedagogie van Marcel Andries. Ik moest daar bovendien nog academisch bevestigen wat ik in de praktijk al kon: ik behaalde elk jaar een Eerste Prijs, van notenleer tot fuga. In 1960 ontving ik de De Vleeshouwerprijs voor compositie, trouwde met Lea die mij nog steeds bijstaat, en moest onverwijd soldaat worden.

Maar uiteindelijk werd u koorleider bij de BRT. Waarom die verandering en hoe hebt u dat geklaard?

Tijdens mijn legerdienst legde ik het examen voor producer aan de BRT af. Ik maakte er negen jaar lang programma's, vooral van vocale muziek. Tussendoor ging ik in Hamburg nog een meesterkursus koordirectie volgen bij Kurt Thomas. Toen koordirigent Jan Van Bouwel dan in december 1969 plotseling overleed, lag het voor de hand dat ik hem tijdelijk zou vervangen. Na een jaar bleek het resultaat echter zo gunstig dat Léonce Gras voorstelde mij tot vast koordirigent te benoemen. Ik bleef dat tot 1996, meer dan een kwarteeuw. Het was echter ook de tijd waarin grammofoonplaten begonnen te verschijnen met specifieke koormuziek. Een radiokoor moet nu precies dat aanvullen wat in de commerciële productie ontbreekt. Ik werd bijgevolg al zoekend meer en meer specialist in de onbekende, overwegend Vlaamse muziek. In de conservatoriumbibliotheken vond ik een groot aantal romantische werken waarvan ik opnamen maakte. Daaruit groeide het *Vlaams Romantisch Koorboek*. Van alle generaties Vlaamse componisten tot en met de jongste voerde ik werken uit en veelbelovende jonge dirigenten en zangers liet ik met het koor werken. Het werd op die wijze een echt laboratorium voor Vlaamse muziek en musici.

U begon blijkbaar heel jong te componeren, maar wanneer bent u dat 'bewust' gaan doen? Wie waren uw voorbeelden of, in modieus taalgebruik, idolen?

Vanaf mijn negende jaar schreef ik pianostukjes. Ik imiteerde de muziek die ik zelf instudeerde: een *Lied zonder woorden* in navolging van Mendelssohn of een *Nocturne* met Chopintrekjes. Merkwaardig daarbij is dat er geen harmonische fouten in stonden, hoewel het vanzelfsprekend naïeve muziek was. Aangezien mijn initiatie nogal willekeurig verliep, heb ik eerst de moderne muziek ontdekt en mij pas daarna in Bach en Beethoven verdiept. Dat zat zo. Mijn vader bezat een aantal 78-toerenplaten van Stravinski, Milhaud, Honegger, Ravel en Hindemith met van elk werk een zakpartituur. Toen ik omstreeks mijn tiende de toelating kreeg om al die platen te beluisteren, werden dat meteen de enige componisten voor wie ik nog belangstelling had. Ik probeerde op de partituur te volgen en kende na enkele maanden alles van buiten. Als ik jaren later *Les Noces* van Stravinski moest dirigeren, stelde ik vast dat ik de partituur niet meer hoefde te studeren: ze zat vastgeankerd in mijn merg en bloed. Op de huisradio zocht ik programma's op met de toenmalige moderne muziek. Ik ontdekte Poulenc en Jean Françaix met hun specifiek harmonisch parfum en ik rustte niet vooraleer ik hun harmonieën aan de piano had achterhaald. Met de *Forlane* uit *Le Tombeau de Couperin* van Ravel lukte mij dat niet, die partituur moest ik kopen om ze te ontsluiëren. Mijn composities uit die tijd waren al wat minder naïef, maar toch nog slechts imitaties. Ik schreef wat pianomuziek in de stijl van Poulenc, later van Bartók en Hindemith, en tussendoor ook wat liederen op gedichten van Hans Lodeizen. De Vijftigers rukten op ... De componist die op mij wellicht de meest directe invloed heeft uitgeoefend, was zeker niet de grootste, maar wel een van de eigenzinnigste: Hugo Distler. Hij pleegde zelfmoord in 1942 en zou in 2008 honderd jaar geworden zijn. Hij was harmonisch conservatief, als contrapuntist wat minder dor dan zijn geestesgenoot Ernst Pepping, maar op het terrein van woord- en toonrelatie, van ritme en prosodie een fenomeen. Mijn eerste uitgegeven composities stonden in dat opzicht onder zijn invloed. Niet van zijn kerkmuziek maar van zijn *Mörrike-Chorliederbuch*. Hoe hij daarin tekstprosodie en muzikaal ritme tegen elkaar uitspeelde, blijft intrigerend. Mijn literaire gevoeligheid is mijn muzikaal denken meer en meer gaan sturen en heeft mijn muzikale taal sterk beïnvloed. Hoewel ik daarna invloeden heb geïntegreerd van Messiaen, van Britten en Tippett, van de nieuwe

Poolse muziek en van de Amerikaanse minimalisten, was het Distler die mij op een andere manier met teksten leerde omgaan, een manier die in de jaren vijftig nieuw was in Vlaanderen.

Als componist wordt u vooral geprezen om uw fijne koorwerken. Waarom schreef en schrijft u bijna uitsluitend voor stem? Laat u daarom bepaalde muziekstromingen van de 20ste eeuw, zoals dodecafonie en serialisme, links liggen?

Door mijn spontaan gegroeide specialisatie in de koorcultuur kwam ik vrij vlug in allerlei jury's terecht, nationale en internationale. Ik gaf workshops en was te gast bij allerlei koormanifestaties. Ik gaf laatst nog een studieweek over koorcompositie in Aosta, ik zetelde in een jury in Neuchâtel en leidde een meesterklas met Vlaamse koormuziek aan de Baylor University in Texas. Mijn kennis van de koormarkt is door al die contacten op peil gebleven. Ze behoedt mij voor verstarring. Maar er is één domein waarin ik mij grenzen stel: de compositie. Ik beperk mij bewust tot het genre waar ik goed in ben. Buiten wat piano- of orgelstukjes en enige kamermuziek is al mijn werk vocaal, onbegeleid of met een beperkt instrumentarium. Het milieu van mijn jeugd, de groep rond Marcel Andries, mijn producerswerk en mijn taak met het Radiokoor, alles dreef mij in die richting. De compositieopdrachten die ik kreeg, kwamen vanzelfsprekend uit dezelfde hoek: verplichte werken voor koorwedstrijden, opdrachten voor de abdij van Montserrat, voor het Europa Cantatfestival en voor vele koren en dirigenten. Mijn muziek werd uitgegeven door Duitse, Nederlandse en Vlaamse uitgevers, kortom, ik kreeg met een beperkt muzikaal genre internationale erkenning. Lotsbestemming en persoonlijke voorkeur liepen hand in hand.

Bovendien kon ik mijn twee liefdes, literatuur en muziek, organisch in elkaar laten opgaan. Ik ben er trouwens van overtuigd dat de erkenning die mijn muziek ten deel valt, te verklaren is uit mijn grote zorg voor de woord- en tooncombinatie, gesteund door een fundamentele kennis van de menselijke stem. In deze context zal het duidelijk zijn waarom ik nooit erg door dodecafonie en serialisme werd aangetrokken. Die stromingen zijn mij te cerebraal en te weinig vocaal. Buiten de cantates van Webern *himself* heb ik nooit plezier gevonden in de uitvoering van werken uit die richting. Ik stond daarmee – niet als dirigent, maar als componist – buiten de hoofdstroming van die tijd.

Wat is dan uw houding tegenover het postmodernisme en de aankomende generatie componisten in Vlaanderen?

Vanzelfsprekend was ik blij met het ontstaan van het postmodernisme waarin zelfs de neoromantiek opnieuw werd getolereerd. Ik merk tot mijn genoegen dat de jongste generatie Vlaamse componisten zonder enig opgelegd keurslijf kan schrijven. Dat geeft aanleiding tot een grote diversiteit: van muziek die het hele klankenspectrum onderzoekt tot eenvoudige, quasi-tonale of -modale werken. Een bevrijding die je evenzeer in de plastische kunst kunt waarnemen. Zelfs de muziek van mijn vader wordt opnieuw actueel, aangezien het kathedraalkoor van Brussel zopas een cd maakte met muziek van Nees, vader en zoon (de schijf is niet in de handel, maar enkel via de kathedraal verkrijgbaar). Mijn vader, die inmiddels al meer dan veertig jaar geleden gestorven is en naar wie ik nu met mijn 70 jaar als naar een jongere kan terugkijken.

En is er, behalve die cd, nog nieuw werk van u te horen in het nieuwe jaar?

Ja, op zondag 11 maart aanstaande om 11 uur heeft in het Elzenveld in Antwerpen de creatie plaats van *Trois Complaintes* op gedichten van Liliane Wouters voor bariton en gemengd koor, een in memoriam Denijs Dille. De uitvoering is in handen van het koor Cantando onder leiding van Luc Anthonis.

Meneer Nees, ik wens u alvast veel succes toe met deze première en dank u van harte voor dit openhartige gesprek en de eenvoudige manier waarop u op mijn vragen hebt willen antwoorden.